

uitsluitend nog in de open lucht. Met hem en Vignon schilderde hij in de streek waaraan ook Daubigny z'n voorkeur had gegeven, die schoone landschappen, de krachtigste en breedste der zestiger jaren. Zij gelijken de gelijktijdige van Pissarro, rijk en diep van toon en kleur. Die van Cézanne vertoonen meer mannelijkheid en zijn strenger gecomponeerd, maatvoller. Hij volgde Pissarro in de ontwikkeling tot het lichte gamma, dat Monet initieerde. Een zijner vroegste schilderijen uit dezen tijd, „La maison du pendu”, waarmee hij o.a. in 1874 aan de impressionistententoonstelling bij Nadar deelnam, vertoont duidelijk dezen invloed van Pissarro. Cézanne moest nog met het nieuwe palet leeren omgaan, en deed het, zonder zich in 't minst om z'n eigenaard te bekommeren. Na een jaar had de verhouding tot Pissarro zich volkomen verkeerd, hij was de meester en Pissarro heeft hem nimmermeer geëvenaard. Cézanne heeft zich blijkbaar nooit zoo ijverig als de andere impressionisten om een vernieuwing der techniek bekommerd. Zonder den invloed van Pissarro zou hij vermoedelijk als-maar het donkere gamma rustig verder hebben aangewend en ware hierdoor nauwelijks minder beteekenisvol geworden. Hij bezielde elke techniek met z'n eigenaard en maakte haar daardoor belangrijk; hij behield z'n eigenheid, die bij Monet en Pissarro eenigszins teloor ging in technische proefnemingen; zij maakten wat altijd middel moet blijven tot doel. Cézanne moet soms treffende woorden over Monet

gezegd hebben, die z'n diepe overtuiging van de voordeelen der nieuwe techniek bewezen. In ieder geval is niet hij de initiateur dier méthode, maar een rustig volger, die haar op zijn manier met nog veel grooter meesterschap dan de anderen aanwendde en verdiepte. Het palet is vergeleken met de vroegere landschappen veel zuiverder, de kleur is heel dun aangebracht, puur en klaar, vluchtig als een aquarel, maar bij alle fragiliteit zoo zeker en eenvoudig. De vibratie van het linnen schemert overal doorheen, soms laat hij enkele gedeelten geheel onbedekt.

LANDSCHAP (MUSÉE DU LUXEMBOURG).

Nu volgen de schilderijen van omstreeks '85, die, wat voorheen slechts schetsmatig en vaag was aangeduid, in meesterlijke volkomenheid behelzen. De verkondiging is in vervulling gegaan. Hij vertoont ook hier nog een vage gelijkenis met Pissarro, die bij zoo verschillende persoonlijkhe-

den altijd slechts heel betrekkelijk en gering kan zijn. Cézanne verrijkte zich aldoor meer, hij gaf nooit z'n vroegere vondsten prijs; hij heeft ook hier zelfs nog iets het wezenlijke van Delacroix, de verwonderlijke levendigheid der toets, het bouwen met de kleur. Het romantische pathos, dat men nog in de groote, zwarte stilleven aantrof, heeft zich verstild. Pissarro werd te dier tijde uniform van toets, hij naderde z'n néo-impressionistische periode. Cézanne's penseelvoering echter blijft zeer gevarieerd en toch in den besten zin systematisch. De intuïtie, die hem altijd geleid heeft, schonk hem ook hier

dien onmetelijken rijkdom. Ook de landschappen vertoonen Cézanne's eigendommeljkheid, z'n algeheele overgave aan de persoonlijke visie. Hij is hierin minder abstract dan in z'n andere schilderijen, zij schijnen een grootere gelijkenis met de realiteit te vertoonen, als de (schijnbaar) minder natuurgetrouwe scènes en stillevenen. De meerdere variatie in de onderwerpen doet hem ons meer genuanceerd voorkomen, wij ontberen de eigenschappen die verwaarloosd zijn, niet. In deze schilderijen, die aanvankelijk, vergeleken met de meer dramatisch-bewogen jeugdwerken ietwat leeg kunnen schijnen, in dit samenvloeien der kleuren tot een geheel natuurlijk schilderij, in de klaarheid en diepte der kleur, die zich tot rood, oranje, blauw en groen beperkt en iedere nuance met de grootste finesse uitdrukt, in het harmonische eener gelouterde smaak, viert Cézannes kunst onsterfelijke triomfen.

In 1879 was hij definitief in z'n geboorteplaats teruggekeerd. Hij zocht hier de vereenzelviging en vermeed den omgang met menschen, waarvan hij meest hield als hij niet bij ze was. Deze schuwe en slordig gekleede rentenier, die zich met schilderen bezighield, ging al spoedig voor niet wijs door. Z'n uiterlijk moet overigens zonderling genoeg geweest zijn; z'n gevlekte kleding, z'n roode neus, tranende oogen en onverzorgde baard, z'n gejaagde manieren maakten dat de kwajongens op z'n weg hem soms molesteerden. De armen hielden echter van hem, wyl hij hen nooit met ledige handen liet heengaan. Maar niemand nam hem au sérieux. Enkelen maakten misbruik van zijn goedheid. Hij was, toen hij in Aix terugkeerde, sinds een twaalftal jaren gehuwd en had een zoon. Een enkele maal keerde hij te Parijs terug, waar hij drie vierde van zijn tijd in den Louvre voor de oude meesters doorbracht. Hij maakte twee of drie korte reizen in Vlaanderen en in Holland. In Italië wilde hij den voet niet zetten.

Persoonlijk scheen Cézanne de nuchter-

heid zelve. Zooals Charles Morice beschrijft, behoorde hij in menig opzicht tot dezelfde bourgeoisie, die zich door z'n schilderijen het diepst geïndigneerd voelde. Hij ging regelmatig ter kerk, hij was streng katholiek, geen onbewuste, — een andere meening dan die der meesten —, maar hij zag eenvoudig niet de mogelijkheid eener andere maatschappij-constructie, dan de toen bestaande Christelijke, eener andere moraal dan die onderworpen aan de kerk van Christus. Hij was reactionnair in alle sociale aangelegenheden en deelde elk vooroordeel zijner burgerlijke kaste, tot zelfs de eerezucht den bijval der pompiers te verwerven en in den officieelen „Salon" te prijken. Hij moet tot op hoogen leeftijd der jury elk jaar z'n schilderijen toegezonden en ze steeds met dezelfde droefheid geweigerd terugontvangen hebben. Een enkele keer, in 't jaar '82, gelukte het hem door bemiddeling van een jeugdvriend, een portret geaccepteerd te krijgen. Z'n verlangen was te treffender, waar hij nimmer door broodzorgen gekweld werd. Z'n vader onderhield hem gedurende z'n leven zonder morren en liet hem na z'n dood een aardig vermogen na. Dit is het weinige, dat er van hem bekend is, en oock dit weinige bevestigt de consequentie van den kunstenaar, die aan z'n kunst niets abnormaals vond.

Hij was den 19 Januari 1839 te Aix-en-Provence geboren en stierf ter zelfder plaatse den 22. October 1906. Men kent het einde van dezen groote. Hij werd ziek, een dag waarop hij buiten werkte. Twee dagen nadien overleed hij. En niemand, uitgezonderd een aantal artisten, wist er van. Hij had altijd roem en eer grootelijks veracht als ijdelheid en waan, en voelde een afkeer van hen, die zich vernederden om haar te verwerven of te forceeren. Hij-zelf had deze vereenzelviging gewild, die hij tot het einde beschermde tegen aanvallen van buiten door accèssen van geëxalteerde en schuwe schroom, waarvan niemand de reden noch noodzaak begreep. Maar hij-zelf wist zich de

grootste schilder van Europa en wanneer men dat geloof in zich heeft, kan men alleen zijn en eenzaam en alleen z'n denken brengen op het allerhoogst mogelijke peil. Anderen mogen dronken zijn, vroolijk en geil, hij gaat z'n geest in strenge wijsheid drenken. Dit is suprême égoïsme, te denken allereerst en alleen aan eigen zieleheil, daarvoor te hebben alle aardse goedren veil en alle vreugden die dit leven ons kan schenken. Zooals van bijna alle grooten der voorgaande generatie is ook het levenslot van Paul Cézanne tragisch geweest. Als een beschamende spiegel opgehouden voor de natie, die heur hoogsten trots stelt in de groote kunstenaars, die zij heeft aan te wijzen, zou men het eentnige relaas kunnen ophangen van de wijze, waarop diezelfde natie hen bij hun leven heeft mishandeld en den eindeloozen strijd doen aanschouwen, die het goede en echte heeft te voeren

tegen het verkeerde en slechte; het martelaarschap van bijna alle heroën der menschheid, hoe zij — een enkele uitzondering daargelaten — zonder erkenning of bijval hun leven in arren moede hebben gesleten, terwijl roem en eer den onwaardigen een deel gewerd. Een gelukkig leven kan men dit niet precies noemen, maar het is het hoogste wat een mensch kan wenschen: een heroïsche levensloop, en het lot van den held is tragisch.

Den Parijzenaars is hij tot op 't allerlaatst de ongemeene zonderling gebleven. Jarenlang waren Choquet en de graaf Doria z'n

eenige liefhebbers. Van Choquet schilderde hij meerdere portretten — zij behooren met de hautaine auto-portretten tot z'n allerschoonste —, die het model van hetzelfde euvel deden verdenken, temeer waar Choquet niet moede werd, den ongeloovigen z'n liefde voor den meester te verzekeren. In den winter van 1895 riskeerde Vollard de eerste tentoonstelling. Zij had in de kringen der jongere generatie groot succès. In den winter van 98/99 stierf Choquet en in Juli daarop volgend kwamen bij Georges Petit de 31 schilderijen onder den hamer, die hij sinds 1873 had verzameld. De schattingsprijzen werden dubbel en dwars overboden.

Sindsdien bestaat Cézanne voor de kapitalisten der rue Lafitte. Hij heeft het langst van alle impressionisten op erkenning moeten wachten, en naar de ervaring te oordeelen, ware het niet te verwonderen, wanneer zijn roem die der anderen verre

STILLEVEN.

overleefde. Wat hem tegenwoordig te beurt valt, schijnt alles te beloven. Pellerin heeft z'n Manets, waaronder zich meesterwerken bevonden, verkocht en daarvoor eene belangrijke Cézanne-collectie verworven. En menig criticus is eveneens geheel omgekeerd ten zijnen gunste. Hij is het evangelie der jongeren, zij noemen hem den Wijze. Cézanne verdraagt zich slecht met anderen, men moet hem volledig toebehooren, wanneer men hem niet geheel wil ontkennen. De invloed dien Cézanne uitoefent is opmerkenswaardig. Gevulgariseerd door de meesten is hij beter begrepen door

enkelen, wien het bedoelen van stijl geopenbaard werd. Geen der groote kunstenaars sinds vijftig jaren werd door zulke scharen navolgers begeleid. Nimmer trof dit lot in gelijke mate een enkeling. Sinds Gauguin en Emile Bernard in stilte, nog voor den tijd van Pont-Aven, den meester voortzetten, sinds in hetzelfde Provence de edele Van Gogh den meester van Aix z'n vereering betuigde, sinds Maurice Denis z'n „Hommage à Cézanne” schilderde, en Bonnard z'n afhankelijkheid van Cézanne te kennen gaf, is langzaam, en sinds de laatste jaren in steeds sneller tempo, de stroom van navolgers aangezwollen.

Het objectieve bestanddeel in Cézanne's œuvre is bestemd klassiek en traditie te worden. Dit zag hij voor zich, als hij zich het hoofd brak over de voortdurende afwijzing zijner „methode”. Het is de oplossing der vormgeving, de opvoeding van het oog tot de ontvankelijkheid voor verborgen charmes der atmosfeer, voor de fijnste kleurdifferenties. Hij heeft de zinnen van veel menschen verbeterd.

Cézanne is de groote archaïcus, wiens werk thans te Parijs en over geheel Europa wordt voortgezet, maar wiens gelijke nog niet is opgestaan; geen der navolgers mocht het gelukken ooit den meester te overtreffen. Ook Picasso niet. Misschien dat het epitheton „decadent” ontoelaatbaar is voor een waar artist, maar Picasso is decadent. Wel bereikt hij een verbazend uiterste, maar 't is het fameuse werk van een ontzenuwd man. Hij is 'n uiterste, veel meer dan Cézanne was en daarom is op zijn werk veel minder voort te bouwen dan op Cézanne, die meer de toekomst in zich heeft. 't Gaat buiten eenige school om en er kan nooit een school uit voortkomen. Er is maar een rechte weg die door den tijd heengaat naar 't schoon. Maar wij zijn zwak en 't doel kennen wij niet, maar vermoeden het vaag, waardoor wij allen min of meer van den rechten weg afwijken; eerst door het latere geslacht kan worden ingezien, hoe ver door ons van dien weg is afgeweken.

Nu is Picasso veel meer uit de koers gegaan dan Cézanne, en dit is 't, waardoor hij een uiterste te noemen zij. Elke verbijzondering is slecht.

Niet het gesproken woord heeft hier den invloed verbreid. Ook is het niet Cézanne alleen, die de jeugd van Frankrijk leidend vooraan gaat. Van Gogh, Gauguin, Seurat, Rousseau vonden en vinden geestdriftigen aanhang. Toch doen de eigenlijke bedoelingen der jongeren een krachtigen invloed van Cézanne erkennen, hoe zeer verscheiden zij onderling ook mogen zijn. Deze verhouding tot Cézanne is in drie groepen van kunstenaars op te merken: de eene wordt gevormd door z'n onmiddellijke navolgers Vuillard, Bonnard, Roussel, geen genieën, maar talenten; de tweede, ver van deze verwijderd en minder saamhoorig, bovendien verstrooid, tot welke men een oudere zou kunnen rekenen, Gauguin, — die later zelf de leider eener school, die van Pont-Aven, zou worden —, toen hij jong was en die Cézanne den „Rembrandt des pommes” noemde *). In zekere mate behoort Van Gogh, die Cézanne waardeerde en met wien hij soms zekere visies gemeen had, hier nog toe en dan de jonge Emile Bernard en schilders als Charles Guérin b.v. Op al deze kunstenaars oefende Cézanne een zeer heilzamen, doch voorbijgaanden invloed uit. Als derde en jongste zou dan die der zoo-geheeten „cubisten” te noemen zijn, voor wie evenals voor Cézanne de „Moderne Kunstkring” hier te lande belangstelling en bewondering

*) Cézanne is voller en ruimer dan Gauguin en vrijer nog van dubieuse elementen. Een gebrek aan strengheid, de Fransche distinctie of liever chic die hem in 't bloed zat, „le joli oeil”, heeft hem als zooveel anderen dwars gezeten. Gauguin bezat niet als Cézanne die zelfcritiek, die intellectueele contrôle, die voor alles verbiedt een op effect berekend „lief” schilderij te maken. Op dien goeden weg is Cézanne voorgegaan, evenals van Gogh, waarmee vergeleken Gauguin voor velen uit onzen tijd inferieur is. Ook Vincent is 'n uiterste, maar volmaakt een afgeronde, complete figuur is hij niet. Hij heeft maar enkele werkelijk-mooie, bezonnen schilderijen gemaakt en was nog lang niet waar hij had kunnen eindigen, had hij niet zelf z'n leven ontijdig afgesloten.

zocht op te wekken, en waartoe behooren: Picasso, Bracque, Dérain, Metzinger, Delaunay, Marie Laurencin, Gleizes, Léger, Le Fauconnier en de Hollanders Kikkert, Mondriaan, Schelfhout. Gleizes en Metzinger, hem gedenkend in hun boek „Du „Cubisme”, schrijven:

....„De Cézanne on a voulu faire une sorte de génie manqué: on a dit qu'il savait d'admirables choses mais qu'il les balbutiait et ne les chantait pas. La vérité c'est qu'il eut des amis funestes. Cézanne est l'un des plus grands parmi ceux qui orientent l'histoire, et il messied de le comparer à Van Gogh ou à Gauguin. Il évoque Rembrandt.... Il nous apprend à dominer le dynamisme universel. Il nous révèle les modifications que s'infligent réciproquement des objets crus inanimés. Par lui nous savons

qu'altérer les colorations d'un corps c'est en corrompre la structure. Il prophétise que l'étude des volumes primordiaux ouvrira des horizons inouïs. Son œuvre, bloc homogène, se meut sous le regard, se contracte, s'étire, fond ou s'allume et prouve irrécusablement que la peinture n'est pas — ou n'est plus — l'art d'imiter un objet par des lignes et des couleurs, mais de donner une conscience plastique à notre instinct.

Qui comprend Cézanne pressent le Cubisme....”

Zie hier een résumé der meest-bekende Cézanne-literatuur: Meier-Graefe: Impressionisten; Duret: Histoire des Peintres Impressionistes; E. Bernard: L'Occident Nr 32, Juli 1904; Charles Morice: Mercure de France, 15 Februari 1907; Elie Faure: L'Art Décoratif, 5 October 1911.

